

Kulturmiljöprogram Emmaboda kommun

Lida

Läsanvisning för områdesbeskrivning i kulturmiljöprogram

Emmaboda kommuns reviderade kulturmiljöprogram färdigställdes 2016 och består av 65 områdesbeskrivningar, en för varje miljö som inventerats inom projektet. Inom projektet har även GIS-information avsedda för kommunens handläggarkartor tagit fram. Fördelningen av antalet miljöer mellan socknarna ser ut som följande: Algutsboda socken - 19 miljöer, Långasjö socken - 19 miljöer och Vissefjärda socken - 24 miljöer. Därutöver har områdesbeskrivningar även tagits fram för tätorterna Lindås och Emmaboda. Nedan följer en beskrivning av områdesbeskrivningarnas upplägg och anvisningar hur de bör läsas.

Kartan

Områdesbeskrivningarna inleds med en karta över den aktuella miljön med olika markeringar som ger information om området och dess kulturhistoriska värden – huvudområde, kärnområde, fornlämningar och övrig kulturlämning.

- *Huvudområden* är områden med kulturhistoriska värden. De bidrar till förståelsen för området, genom att belysa ortens landskapliga förutsättningar och bredare historiska utveckling. I nästan alla bymiljöer finns områden i byns utkant som historiskt haft ekonomisk betydelse, som exempelvis madångar med madhus, fiskevatten, kvarnplats eller andra områden som besitter kulturhistoriska värden.
- *Kärnområden* är mindre områden inom miljön med särskilt höga kulturhistoriska värden, med koncentrationer av kulturhistoriskt värdefulla byggnader, fornlämningar och/eller landskapsobjekt.
- *Fornlämningar eller potentiella fornlämningar* anger ett utdrag av de lämningar som finns registrerade i Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister, (FMIS). De lämningar som redovisas på kartan har någon av följande antikvariska bedömningar i FMIS; "fornlämning", övrig kulturhistorisk lämning" eller "bevakningsobjekt". Fornlämningar skyddas av Kulturmiljölagen (KML 2 kap). Fornlämningar får inte rubbas, tas bort, täckas över eller på annat sätt ändras eller skadas utan tillstånd från länsstyrelsen. Det gäller även det s.k. fornlämningsområde som omger varje fornlämning, Riksantikvarieämbetet eller länsstyrelsen beslutar om vad som är fornlämning och fornlämningsområde.
- *Övrig kulturlämning* anger andra kulturhistoriska objekt och lämningar som upptäckts i samband med inventeringsarbetet, men som inte är registrerade i FMIS, exempelvis en vällagd stenmur, odlingsrösen, en husgrund, en bråttugn eller en förfallen byggnad.

Kulturhistorisk värdeklassning

Under kartan anges vilken *kulturhistorisk klassning* miljön har i skala 1-3. Värdeklassningen är kopplad till huvudområdet, med undantag av Lindås och Emmaboda där klassningen istället knutits till respektive kärnområde.

- Klass 1 - miljön har höga kulturhistoriska värden ur ett regionalt eller nationellt perspektiv. Här ingår de områden som utgör miljöer av riksintresse för kulturmiljövården och som är skyddade av Miljöbalken, de nationellt uppmärksammade glasbruksorterna och platser tydligt förknippade med författaren Vilhelm Moberg samt ett fåtal andra miljöer som är av mycket stort kulturhistoriskt värde för kommunen.
- Klass 2 - miljön har höga kulturhistoriska värden ur ett kommunalt perspektiv.
- Klass 3 - miljön har ett visst kulturhistoriskt värde och är intressant ur ett kommunalt eller lokalt perspektiv. Ofta finns det omständigheter i miljön som otydliggjort dess kulturhistoriska värden, exempelvis igenväxning av odlingslandskapet, ombyggda eller moderniserade byggnader, riven bebyggelse.

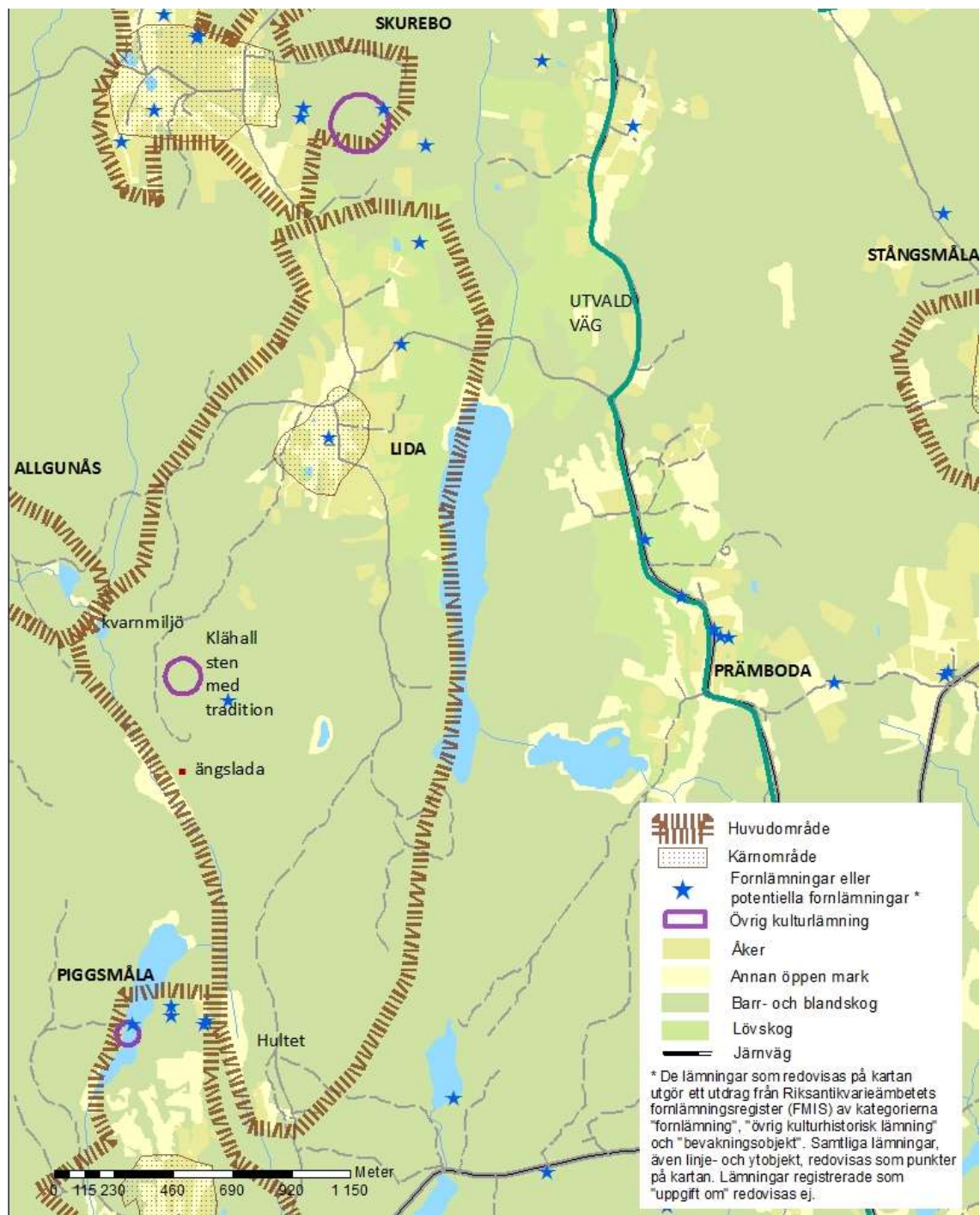
I den efterföljande färgutan redovisas miljöns anknytning till kulturmiljöprofilens teman, vilket illustrerats med block i olika färger.

Själva texten i områdesbeskrivningarna inleds med en ingress, vilken utgör en sammanfattande värdebeskrivning av miljön där de viktigaste värdena omnämns. Därefter följer en övergripande beskrivning av huvudområdet och objekt av särskilt värde som ligger inom detta, det vill säga utanför kärnområdet, samt en värdebeskrivande text om kärnområdet med de objekt som ligger inom detta.

Textavsnittet avslutas med en litteraturlista.

Därefter följer tre punktlistor; "Särskilt värdefulla karaktärsdrag, områden och objekt", redovisning av "Befintligt skydd" som finns för miljön och "Antikvariska rekommendationer och förslag till skydd". Områdesbeskrivningarna avslutas med historiska kartor och ett stort antal nytagna bilder med bildtexter som i stor utsträckning innehåller fastighetsbeteckningar.

LIDA

Klass 2

Skogslandets jordbruk: Öppna åkrar och betesmarker närmast bebyggelsen, stenmurar, uppvuxna ekar och lövträd, fruktträd. Läget på höjden. Ett antal bevarade traditionella ladugårdar och ekonomibyggnader, några tätt liggande. Mangårdsbyggnader med trädgård, staket och grindar. Flera parstugor, varav tre på rad centralt i byn. Bevarad ålderdomlig kvar-sågbyggnad vid bäck i skogen. Madhus.

Gränsbygd: Berättelsen om stenen Klähall.

Övriga berättelser: Stenen Klähall och berättelser från gränstrakten (till Danmark). Berättelsen om den lille fattige torparen Viktor Rundgren, uppvuxen på torpet Hultet, som blev biskop i Visby.

Lida är känt för att vara en av sockens vackraste byar. Det är också en av de äldsta. I Lida finns delar av ett traditionellt jordbrukslandskap med tillhörande bebyggelse kvar. Särskilt karaktäristiskt är de tre parstugorna som ligger tätt likt "Bullerbyn" i det som ursprungligen var Lida Östergård. Stark prägel sätter också de bevarade ladugårdarna, ekonomibyggnaderna, uthusen och posthuset (före detta ishus), särskilt i centrala delen där den smala grusvägen gör en uppförsbacke tätt mellan uthusen. Landskapet i byn som helhet präglas av höjdläget, med sjön nedanför byn, långa sträckor av stenmurar och lövträd i ytterområdena. Ett av trädslagen är avenbok. Mot utmarker och mossodlingar finns fägator med dubbla stenmurar. En bevarad ålderdomlig kvarnbyggnad vid den lilla bäcken i skogen vittnar om gångna tiders självhushållning, liksom ett bevarat madhus.

Lida består av tio äldre gårdar samt några bostadshus på avstyckade tomter, varav några sommarstugor. De ursprungliga två gårdarna, Östergård och Västergård, finns än idag representerade i bebyggelsen ¹. De två gårdsenheterna ligger tätt intill varandra, och flera av husen ligger tätt. Två gårdar ligger i varsitt ensamt läge norr om byn (Lida 2:8 och 1:16). De är de mest tydligt utskiftade (laga skifte 1829). Flera torp har också funnits i utkanten av byn. Ett uthus/brygghus finns kvar som byggnad från ett av dess torpställen, soldattorpet Lidhem (på Lida 3:1), som under 1900-talets mitt fungerade som undantagsbostad. Torpstället Hultet (se också faktaruta nedan) finns också kvar (Lida 3:3), dock med på 1970-talet ditflyttade gamla hus från andra håll. Hultet är förknippat med berättelsen om den fattige torparpojken Viktor Rundgren som växte upp här. Han ville bli präst och ska i unga år ha predikat från en hög sten i Hultet. Hans morfar ska då ha sagt: - *Om du blir präst så ska jag bli biskop*. Så omöjligt ansåg alla vuxna att det var att den fattige torparen skulle kunna bli präst. Rundgren blev faktiskt präst! - och därefter biskop i Visby ². Övriga torp finns kvar som stengrunder. Flera är skyltade. Namnet Lida kommer från den branta uppförsbacken, liden, som leder upp till byn från söder. Namnet är också ålderdomligt och tyder på att byn är en av de äldsta i socknen.

Vägarna i byn har till övervägande del samma sträckning som i början av 1800-talet. Vägarna till/från byn syns på 1800-talets kartor som smala stigar mellan åkrarna. Dessa har senare utvecklats till traditionella grusvägar, som finns kvar än idag. På flera sträckor finns stenmurar kvar, särskilt längs med vägarna ut mot utmarkerna. Relativt små oregelbundna åkrar med odlingsrösen och stenmurar, lövskogsbevuxna hagar med rösen och andra odlingsspår samt hamlade träd och äppelträd ger en ålderdomlig prägel i byn. Vid en mosse i skogen söder om byn ligger ett stort flyttblock från istiden, kallat *Klähall*. Detta utgör ett speciellt landskapselement som omges av sägner och skrock, och därför registrerad som övrig fornlämning med RAÄ-nummer 54:1. Stenen fick enligt en sägen namnet av att byborna gömde kläder och andra tillhörigheter här vid hot av danskt anfall. En annan sten förknippad med en sägen är *Jordbro sten*, mellan Lida och Piggsmåla. Det sades i trakten att när kyrkklockorna ringde snodde sig stenen ett varv ³.

---

¹ Intressant är också att byn så långt som det är möjligt att följa alltid har varit skattejord, det vill säga bönderna har varit fria.

² 1920-1936.

³ Berättat av Allan Hultén, född i Lida

I den lilla bäcken som utgör gräns mot grannbyn Allgunås, och som slutar i sjön Skepen, har funnits flera kvarnar och annat nyttjande av vattenkraft. Än idag finns en hjulkvarn med såg bevarad på Lidas utmarker. En grävd dammanläggning hör också till. Strax nordväst om denna kvarn ligger också Allgunås bevarade kvarn- och såg⁴. Lidas kvarnen med såg är ovanligt ålderdomlig och välbevarad med mycket höga autenticitetsvärden. Dock härrör de påspikade ytorna (ytved) på gaveln mot dammen troligen från filminspelningen av filmen *Utvandrarna*, eftersom en liten scen spelades in här⁵. Här finns också byggnadstekniska och teknikhistoriska värden. En kvarn av denna typ som idag kan upplevas som en ålderdomlig miljö invid den lilla handgrävda dammen har också höga kulturhistoriska värden eftersom platsen och den fysiska byggnaden kan ge ledtrådar till bondeekonomin under 1800-talet. Sammantaget har kvarnen mycket höga kulturhistoriska värden. Långt söder om byn, vid en f.d. mosse, ligger också ett bevarat madhus.

Det finns få registrerade fornlämningar inom området. En fyndplats för flintdolk (okänd ålder) med det gamla RAÄ-nummer Långasjö 60:1 ligger mitt i byn och antyder att samma plats som är bebyggd idag också var bebodd under forntiden. Det finns också en registrerad fyndplats för flintavslag, med RAÄ-nummer Långasjö 154:1. Detta är inte ett signifikant boplatsläge. I norra delen av byn finns också en registrerad plats med "skyttegrav" av okänd ålder, med RAÄ-nummer Långasjö 59:1.

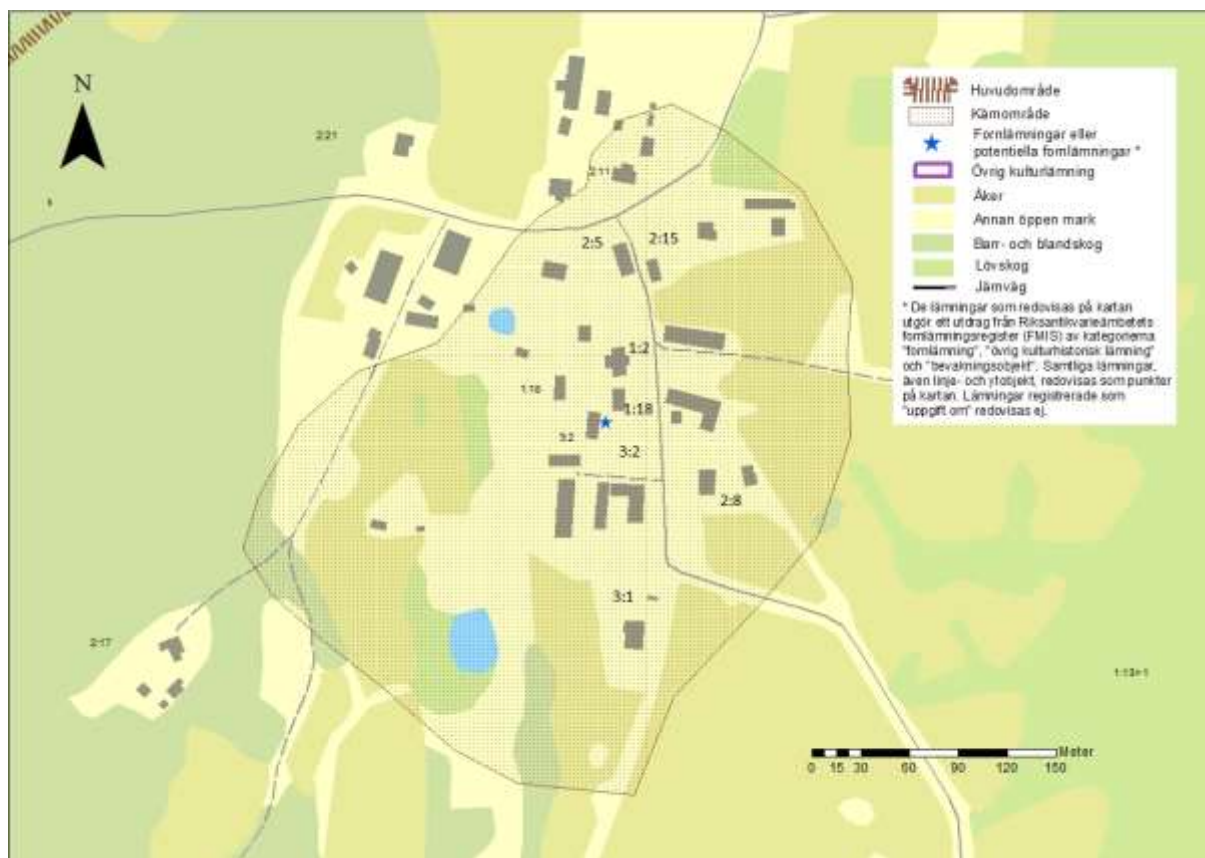

Skifteskartan från 1820-tal samt ekonomiska kartan från cirka 1940.

⁴ De båda anläggningarna drevs gemensamt fram till mitten av 1950-talet av nuvarande ägarens farbror. Nuvarande ägarens farfar och farmor hade en av gårdarna i Lida, och drev också kvarn- och sågverksamhet här.

⁵ Även takets plåt togs bort inför filminspelningen, och ytor spikades där, en del av sågbänken (?) togs bort med mera, vilket innebar vissa förändringar. Ett annat plåttak lades på igen efteråt, vilket är bra eftersom det tryggar kvarnens existens.

Kärnområdet i Lida.

Kärnområde Lida by

Ett särskilt ålderdomligt inslag, som också ger ett mycket högt kulturhistoriskt värde, är idag de tre tätt liggande parstugorna mitt i byn (Lida 1:2, 1:18 och 3:2). Tillsammans ger dessa hus en upplevelse av "Bullerbyn" och kunskap om bondesamhället förr. Viktiga för dessa bostadsmiljöer är också traditionella trädgårdar, staket och grindar. De ladugårdar och ekonomibyggnader som hör till denna miljö finns främst öster om bostadshusen (samma läge som tidigt 1800-tal eller tidigare). De har säkert uppförts vid olika tillfällen (så sent som in på 1950-talet), men är i stort i traditionell stil och färgskala. De minsta husen är generellt äldre. De ovan nämnda husen ligger på gamla Östergårds bytomt⁶, på samma ställe som när laga skifte skulle genomföras (1829). Platsen har lång kontinuitet⁷. Av själva byggnaderna är det troligen bara en av parstugorna som ligger kvar från tiden före laga skifte. Resterande nyuppfördes eller flyttade säkert i samband med skiftet. I Östergård finns också en utskiftad med nära liggande gård, öster om vägen (Lida 2:8). Stilen är salsbyggnad från sent 1800-tal med särskilda utsmyckningar, "snickarglädje", i den öppna verandan. En del fönster är original, medan en del visar på en modernisering efter andra världskriget. I denna del av byn finns också en på 1950-talet nyuppförd villa (Lida 3:1, 1957)⁸. Den är bevarad i ursprunglig stil, och tillhör idag en av få (om inte det enda) nytillskott i egen tidstypisk stil och med hög kvalitet, som finns i någon av utvalda kulturmiljöerna i Långasjö socken.

⁶ Förste kände ägare till gården Östergård är en *Nils i Liida*, 1545.

⁷ Lida Östergård brändes, som en av 12 gårdar i socknen, av danskarna under nordiska sjuårskriget 1563-70. Till gården hörde en hjulkvarn som var tullkvarn. Den låg strax ovanför dammen vid Piggsmåla kvarn. Verksamheten upphörde 1887 då maderna norr om kvarnen dikades ut.

⁸ Villan uppfördes av och för Arnold och Aina Alfredsson, som är kända i Långasjö för att bland annat varit skådespelare i filmen *Utvandrarna* (Aina Carl-Oskars mor, Arnold kyrkvärden) och för att de med sina barn i många somrar bebodde Klasatorpet och visade upp det för besökare.

Kulturmiljöprogram Emmaboda kommun,

Långasjö socken, 2016-03-22/SJ

I backen där vägen delar sig, på Västergårds gamla tomt, finns ett par tätt liggande ålderdomliga små ladugårdar/uthus som ger karaktär åt platsen. Den västra tillhör en av de gårdar vars bostadshus finns kvar än idag (Lida 2:9). Centralt där vägen delar sig ligger en annan kulturhistoriskt intressant byggnad från 1900-talet: Den gemensamma "ishuset" (Lida 2.15 och 2:20) som ursprungligen inrymde låsbara isfack till hushållen i byn. Tidigt kom det också att användas som posthus. Denna funktion försvann under en period i slutet av 1900-talet då posten delade ut i var och ens brevlådor, men har återkommit under 2000-talet, då posten åter lämnas i postfacken. På så sätt har byggnaden en funktion än idag och en kontinuitet. Den har självklart även ett högt kulturhistoriskt värde. Av mangårdsbyggnaderna på gamla Västergård är det framför allt 2:9 som är kvar i ursprunglig form. Intressant är också att läget här, med bebyggelsen grupperad kring vägkorsningen, som är detsamma som i början av 1800-talet eller ännu tidigare. Platsen har lång kontinuitet.

FAKTARUTA TORPET HULTET I LIDA

På Lida Östergårds utägor ligger Hultet (=skogen). Där grundlades, troligen under 1700-talet, ett dagsverkstorp, torpet *Grönaholm*, samt backstugan *Tillflykten* ¹. Långasjöprofilen Arnold Alfredsson ¹ har satsat på att hålla minnet av Hultet levande. Arnold växte upp på Lida Östergård 1:3. När han var barn, var stugorna och lagården i Hultet redan borta. De små tegarna på Hultet slogs efter midsommar av Arnolds far, Alfred Svensson och hans familj, och höet stoppades in i ett madhus. Efter höskörden gick korna på bete i Hultet. Som ett litet minne från torparepoken fanns en raserad jordkällare, några gamla syrenbuskar och flera imponerande odlingsrösen. Arnold fortsatte i sin fars fotspår då han 1951 tog över Lida Östergård 1:3. Han genomförde då en dröm att återskapa miljön i Hultet. Arnold flyttade under 1970- och 1980-talen hit en rad byggander: En torpstuga ¹ med gult enkupigt taktegel (sekelskiftet 1900), en stuga ¹, en ladugård ¹ täckt med vass samt nybyggde en linbasta. Arnold fortsatte också med slåtter och bete på Hultets marker. Arnold har dessutom blåst liv i det lilla torpets historia och spännande livsöden. Petter Jonasson, den självlärd byskolläraren, Viktor Rundgren, uppvuxen på torpet och sedermera biskop i Visby, är profiler ur torpets persongalleri. ¹

Referenser

Lantmäteriets historiska kartor
Riksantikvarieämbetets Fornsök
Arkeologisk rapport
Gård och by i Långsjö socken

Betydelsefulla karaktärsdrag, områden och objekt

- De tre bevarade mangårdsbyggnaderna, alla parstugor, tätt intill varandra centralt i byn, likt "Bullerbyn". Trädgårdar med fruktträd, staket och grindar är viktiga för miljön liksom ekonomibyggnader/ladugårdar, som främst ligger öster om bostadshusen. Dessa gårdar ligger kvar i samma läge som Lida Östregård på 1700-talet.
- Ekonomibyggnaderna i backen vid det gamla Västergård och den mangårdsbyggnad i form av bevarad parstuga som hör till, samt is- och posthuset.
- De öppna åker- och betesmarkerna söder, öster och norr om byn. Stenmurar, fägator med dubbla stenmurar, lövträd och vildaplar i detta område.
- Slingrande vägsträckningar, traditionella grusvägar, stenmurar vid vägmiljöerna. Dubbla stenmurar-fägator-utmed vissa utmarksvägar.
- Kvarnmiljön i skogen.
- Den mytomspunna stenen Klähall.
- Spår efter torpställen samt det rekonstruerade torpet Hultet och historier förknippade med det.
- Gul salsbyggnad, exempel på utskiftad gård och kontinuitet i byn, med tillhörande äldre ladugårdar.

Befintligt skydd

- **Fornlämningar** skyddas av Kulturmiljölagen (KML 2 kap). En ny lag trädde i kraft 1 januari 2014, vilken bl.a. innebär att *lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna*, samt *tillkommit innan år 1850*, är skyddade. Detta medför att till exempel alla torp-/kvarnlämningar uppförda innan 1850 numera är skyddade. Fornlämningsregistret är under bearbetning. De på kartan med blå stjärnor markerade fornlämningarna utgår från bedömningar gjorda utifrån den tidigare Kulturminneslagen, fornminnesregistret, fornsök. Fornlämningar får inte rubbas, tas bort, täckas över eller på annat sätt ändras eller skadas utan tillstånd från länsstyrelsen. Det gäller även det s.k. fornlämningsområde som omger varje fornlämning, Riksantikvarieämbetet eller länsstyrelsen beslutar om vad som är fornlämning och fornlämningsområde.
- Lida utgör en utpekad miljö i det politiskt antagna Emmaboda kommuns **kulturminnesprogram 1984**. Utpekade byggnader i dessa bebyggelseområden ska betraktas som **särskilt värdefulla** ur kulturhistorisk synpunkt och omfattas därmed av förvanskingsförbud enligt Plan- och Bygglagen. (PBL 8 kap 13 §).
- **Alla byggnader** omfattas av **varsamhetskravet i Plan- och Bygglagen**. Detta innebär att ändring av en byggnad alltid ska utföras varsamt, så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar tillvara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden. (PBL 8 kap 17 §). Varsamhetskravet gäller både exteriört och interiört.
- **Särskilt värdefulla byggnader** och områden får inte förvanskas (PBL 8 kap 13 §). Även underhållet av en byggnad ska anpassas till dessa värden och till omgivningens karaktär (PBL 8 kap 14 §).

- **Odlingslandskapet** kring Lida är värderat som klass 2 i bevarandeprogrammet "Odlingslandskapet i Kalmar län – Bevarandeprogram, Emmaboda kommun", framtaget av Länsstyrelsen Kalmar län 1995.
- Värdefulla småmiljöer i jordbrukslandskapet, som till exempel åkerholmar, odlingsrösen, stenmurar och alléer, omfattas av **biotopskydd** enligt miljöbalken. Det innebär att de inte får tas bort eller skadas. (MB, 7 kap)

Rekommendationer och förslag till skydd

- **Kärnområdena** är känsliga för förändringar och bör betraktas som kulturhistoriskt **särskilt värdefullt bebyggelseområden** enligt Plan- och bygglagen (PBL 8 kap 13 §). Fastighetsägare bör informeras om detta och vad det innebär. Områdena och deras byggnader får förändras, men inte rivas eller förvanskas. Husen ska underhållas så att de särskilda värdena och byggnadernas ursprungliga karaktär bevaras. Fasad- och takmaterial, utförande och kulörer samt äldre detaljer som dörrar och fönster bör bevaras, såtillvida det inte handlar om rena skyddsåtgärder, ex. täckning av överloppsbyggnader med plåttak.
- Inom **kärnområdena** bör nybyggnader och tillbyggnader anpassas till områdenas kulturmiljö vad gäller placering, skala, material och färgsättning. Mer omfattande förändringar inom kärnområdet bör föregås av en **antikvarisk förundersökning**. Vid lovgivning och planläggning bör särskild antikvarisk hänsyn tas i dessa områden, vilket kan motivera att särskilda antikvariska kunskapsunderlag upprättas.
- Det är önskvärt att **planbestämmelser**, d.v.s. detaljplan eller områdesbestämmelser, upprättas för alla kärnområden. I områdesbestämmelserna bör en generell lovplikt införas för rivning, för åtgärder som avsevärt påverkar befintliga byggnaderna yttre utseende samt för åtgärder avseende ekonomibyggnader. Bebyggelsens kulturhistoriska värden bör i områdesbestämmelserna skyddas genom varsamhetsbestämmelser eller skyddsbestämmelser.
- Inom **huvudområdet** bör hänsyn tas till områdets kulturhistoriska värden. Gårdarnas byggnader med uthus och ekonomibyggnader som berättar om gångna tiders levnadsvillkor är viktiga. Ängsladorna tillhör denna äldre typ av ekonomi. Skyddsåtgärder som inte är traditionella material kan användas, t ex plåttak. Nybyggnader och tillbyggnader bör anpassas till områdenas kulturmiljö vad gäller placering, skala, material och färgsättning.
- **Huvudområdets öppna odlingslandskap** har kulturhistoriskt bevarandeintresse. Åkerbruk, betesdrift samt skötsel av landskapselement i området bör främjas, i synnerhet i områden nära den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen, fornlämningar och andra kulturhistoriskt värdefulla landskapselement som stenmurar och rösen.
- **Gamla vägar** inom huvudområdet bör värnas vad gäller sträckning, bredd och detaljer som hör vägmiljön till. Grusvägar bör ej asfalteras eller ytterligare dras om.
- En dokumentation av byns bebyggelse är önskvärd.

Lövskog, höjdläget (liden), stenmurar, odlade öppna inägor och grusvägar ger karaktär åt byn.

Odlingsrösen finns kvar mitt i betesmarkerna.

En del åkrar är stenbefriade sedan 1800-talet.

En traditionell parstuga med bevarat entréparti finns i Lida Västergård. Dessutom en modernare och moderniserad villa (Lida 2:11).

De gamla ladugårdarna på var sida den lilla grusvägen ger karaktär åt Lida Västergård. (Ladan väster om vägen på Lida 2:9 och öster om vägen på två fastigheter: Lida 2:15 och 2:20) Det gamla ishuset/posthuset ligger också här (Lida 2:15).

Byns gemensamma post- och ishus (Lida 2:15).

Ett 1930-talshus med glasveranda och smidesgrind ligger centralt i byn på gamla Västergård (Lida 2:15).

Denna lilla ålderdomliga lada byggd i skiftesverk ligger öster om vägen och på två fastigheter (Lida 2:15 och 2:20).

Denna mangårdsbyggnad är ursprungligen en salsbyggand från sent 1800-tal, som genomgått två stora moderniseringar, en efter andra världskriget och en på 2010-talet. Efter en period av eternitplattor och hela fönster har huset fått ny panel och moderna fönster. En bevarad smidesgrind och stenstopar är viktiga i miljön (Lida 2:20).

Den utskiftade gården på Lida Östergård ligger ändå nära den gamla bykärnan. Huset är en typisk salsbyggand med de för trakten karaktäristiska fönstren samt en ovanlig veranda med snidad dekor. Några fönster är original (sent 1800-tal) och några byttes vid en modernisering på 1940-talet.

Ladugårdarna på gamla Östergård har idag olika ålder, men ligger på samma läge som på 1700-talet (De två första tillhör Lida 2:8, den längst bort Lida 3:1).

En av få under 1900-talet nyuppförda bostadhus i bymiljöerna i Långsjö socken som byggts och bevarats i tidstypisk stil (Lida 3:1).

Den slingrande vägen från söder.

De tre parstugorna på gamla Östergård bidar en "Bullerby-känsla" (Lida 3:2, Lida 1:18 och Lida 1:2).

Parstugan längst söderut kallas i byn "Farmors stuga". Välbevarad glasveranda av 1930-talstyp (Lida 3:2).

Ladugård (Lida 3:2).

Mellangården har äldre fönster och glasveranda. Trädgård med stenstolpar och brunn (Lida 1:18).

Det norra av de tre bostadshusen på Östergård har moderniserats. Ny panel har utförts på samma sätt som den gamla. På håll är det traditionellt utförande med faluröd locklistpanel och bevarade utsmyckningar i vitt. Vackra stenstolpar och grind med rak grusgång upp mot huvudentrén är också viktiga för den traditionella karaktären, liksom rabatter och fruktträd (Lida 1:2).

F.d. brygghus och ladugård (Lida 1:2).

Ladugårdarna som tillhör de tre gårdarna centralt i Östergård (Lida 1:2).

Fägator mot utmarken, med dubbla stenmurar.

Av det gamla soldattorpet Lidhem återstår idag ett brygghus/vedbod. Bostadshuset har brunnit. Torpmiljön byggdes om till undantagsställe för gårdens svärföräldrar på 1950-talet. Spår av detta finns i en murad mur (på Lida 3:1).

Den mytomspunna stenen Klähall ligger långt ut i skogen (på Lida 2:20).

Den vackra magiska välbevarade hjulkvarnen - sågen ligger vid en grävd damm långt ut i skogen (Lida 2:18?).

En av de två utskiftade gårdarna norr om byn. Delar av ursprunglig karaktär finns kvar. Många detaljer har bytts mot moderna t.ex. fönster (Lida 2:8).

Ladugården ligger på ena sidan byvägen (Lida 2:8).

